

סכך

מעמיד בדבר המקבל טומאה

הסומך סוכתו על כרעי המטה

הטעם משום שאינו קבע

(סוכה כא, ב) הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה, רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. ונחלקו רבי זירא ורבי אבא בר ממל בטעם הפסול, חד אמר מפני שאין לה קבע, וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. ונחלקו הראשונים בביאור המחלוקת. שיטת רש"י שטעם מ"ד "שאיין לה קבע", משום שמתלטלת על ידי המטה, ור' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. הרא"ש (סימן א) מקשה עליו דלקמן בשמעתין דפסל ר' יהודה סוכה על גבי בהמה, ומפרש טעמא משום דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, ואילו לרש"י היה פסול משום ד"ניידי". אלא שכתב שהפשט הנכון הוא כמו שמשמע בירושלמי משום שאין עשרה טפחים מן המטה ועד הסכך. הרמב"ן בספרו מלחמת ה' (דף י עמוד א בדפי הרי"ף) ג"כ חולק על רש"י וכתב שעיקר הטעם מפני שהיא דירה סרוחה (כדברי הירושלמי שמהמטה לסכך הוי פחות מעשרה), ואין אדם דר בה. עוד הביא הרמב"ן בשם הראב"ד ז"ל שהטעם שאין לה קבע הוא מפני שהוא משתמש במטה, וכרעי המטה צריכין לה, ודמיה ליה לר' יהודה כמי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה.

מפני שמעמידו על דבר המקבל טומאה

בהסבר של המ"ד מפני שמעמידה על דבר המקבל טומאה כתב רש"י וז"ל, ואף על פי שלא למדנו פסול אלא לסכך, הואיל ועיקרו של סכך אלו מעמידין, הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה. רוב ראשונים חולקים על רש"י וסוברים שאין כאן פסול בעצם (דהוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה), אלא גזירה בעלמא שמא יבא לסכך בדבר המקבל טומאה. ועי' לקמן נ"מ בזה. ויתכן שלדברי רש"י יש כאן חשש איסור תורה. ועי' בב"ח (אורח חיים סימן תרכט) שכתב שכדברי רש"י מפרש גם הרא"ש (פ"ב סי' א) שהקשה על עיקר טעמא דמעמיד בדבר המקבל טומאה, דאם כן אם סיכך על מחיצות אבנים תהיה פסולה, הואיל והעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, ולא תירץ כמו שתירץ הר"ן ז"ל דבכותל של אבנים ליכא למיגזר, משום שאין דרך לסכך בזה, אלמא דס"ל דטעמא דמעמיד לאו משום גזירה הוא, ולפיכך מדינא אין להעמיד הסכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, ואם העמיד עליו הסוכה פסולה.

בעיקר דברי הב"ח הק' עליו במגן אברהם (סימן תרכט ס"ק ט) מהא (דסימן תרל"א ס"ח) שאע"פ שהסכך כשר נתון על השפודים כשר, כיון דלא התירו לו אא"כ נתן סכך כשר עליהם, לא גזרינן שיסכך בשפודים, וכמ"ש שם (ס"ט), (היינו בההיא דסיככה בשפודין של מתכת אם יש רווח ביניהם כמותם כשרה, שלרש"י צריך ל"העדיף", היינו לשים הסכך הכשר על השפודין) ואם נאמר שאסור מעיקר הדין מה איכפת שעשה מעשה שיהיה ניכר שיוודע שאסור לסכך בשפודין, סוף כל סוף הוי כאילו מסכך בשפודין הואיל והשפודין מחזיקין הסכך. אבל אם נאמר שאינו אלא גזירה ניהא, דכהאי גוונא לא גזרו.

מעשה המוכיח להכשיר פסולים דרבנן

מקור היסוד שהיכא שעשה מעשה המוכיח שהוא יודע ההלכה, מכשיר הסוכה שהיתה פסולה מחמת גזירה, הוא בסוגיא דתקרה שאין עליה מעזיבה (סוכה טו, א) ונשאר קורות של התקרה, שנחלקו התנאים איך אפשר להכשירה, האם ע"י ש"מפקפק" (שמנע הסכך), או ע"י ש"נוטל אחת מבינתיים". ונפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרלא סעיף ט) דדי בזה שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סוכה, או שיטול מבין שני נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומו וכולה כשרה, אפילו הנסרים רחבים ארבעה. ויש מי שאומר שצריך שלא יהיו הנסרים רחבים ארבעה. ועי' משנה ברורה (סימן תרלא ס"ק כה) אע"פ דאלו לא היתה כאן תקרה מתחלה ועכשיו הוא בא לסכך בנסרים של ז"ט לשם סוכה היה פסול מדרבנן (כנ"ל בסימן תרכ"ט ס"א) משום גזרת תקרה, שלא ישב תחת קורת ביתו ויאמר מה לי זה מה לי חדשה, אבל השתא דזו תקרה היתה, וזה בא לעשות מעשה להסיר מסמרים שלה, ולנענעה לשם סוכה זה מוכיח שיוודע שאמרה תורה תעשה ולא מן העשוי, ותו ליכא למגזר משום תקרת ביתו.

"פירס עליה סדין"

כעין דברי רש"י מצינו בר"ת (סוכה דף י עמוד א), דהנה איתא במתניתין פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה, וכתבו בתוס' בשם תשובת הגאונים דמיירי היכא דחמתה מרובה מצלתה בלא סדין, אבל אם יש צלתה מרובה מחמתה כשרה ואין הסדין פוסלתה. וכענין זה מפר"ת מפני החמה שמייבשת את הסכך ומתוך כך היה נעשה חמתה מרובה, וכן תחתיה מפני הנשר, ואם היו עלין נושרין היה חמתו מרובה והסדין מונען מליפול, וכיון שהסדין גורם שעל ידו צלתו מרובה מחמתו פסול. והיינו ממש כדפרש"י שהואיל וסכל פסול הוא זה שגרם שיהיה צילתה מרובה מחמתה, נחשב כאילו שסיכך בסכך פסול.

חילוק בין "מעמיד" ל"סדין"

ועי' בתרומת הדשן (סימן צא) שמוכיח שלהלכה קי"ל כפי הטעם של קבע, ויש בזה נ"מ לגבי נעץ ד' קונדסין בארץ, שאז ליכא הטעם של מעמיד, שהרי מעמידה על הקונדסין ולא על המטה (כדאיתא בגמ'), אבל למ"ד משום שאינו קבע, דהיינו שאין כאן י' טפחים מהמטה להסכך, אז עדיין פסולה. והק' מההיא דר"ת שלכך פסולה מיד משעת פריסת הסדין, שהרי הסדין נפרס להחזיק הסכך, ומקבל טומאה הוא, א"כ רואין שהיכא שדבר המקבל טומאה מחזיקה פסולה, א"כ מעמיד בסכך פסול נמי. ותי' דשאני התם דהסדין נמי עושה צל, ואף על גב דבלא צילתה של הסדין הוי צילתה מרובה מחמתה, כיון שאותו הצל גופיה הסדין מחזיקתה, שלא יהא פחות מחמתה, חשיב שהסדין עושה רוב הצל, וצ"ע.

ישיבה בסוכה בשעת ירידת גשמים תחת "שלאק"

ויש שטענו שלפי ר"ת היכא שירד גשם, וא"א לשבת בסוכה, אז עדיף לשבת בסוכה תחת "השלאק" (מכסה מפלאסטיק), שלפחות יצא לשיטת ר"ת, דהיכא הסוכה צלתה מרובה אין הסדין פוסלין, אא"כ הם גורמים שהסוכה ישאר צילתה מרובה מחמתה. והם סומכים על המשנה ברורה (סימן תרכט ס"ק נח) שכתב דיש להחמיר למעשה כשיטה ראשונה (המובא בשו"ע שם, ומסביר המשנה ברורה (ס"ק נא), שדעת המחבר בדעה א' דמפני החמה הוא כפשטיה, שהיתה הסוכה צילתה מרובה מחמתה, ופירס עליה הסדין להגן שלא תכנס החמה כלל) שאפילו אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה הסדין פוסלו, אבל מ"מ בשעת הדחק שלא יכול לאכול בסוכה ע"י העלין הנושרין לתוך המאכל או ע"י גשמים הנוטפין, או ע"י הרוח שמכבה הנרות, מוטב לפרוס סדין תחת הסכך בתוך ד' טפחים משיאכל חוץ לסוכה, אבל לא יברך ע"ז לישב בסוכה. הרי לן להדיא לכאורה שבדיעבד חוששין לשיטת ר"ת.

סוכה שאין גשמים יכולים ליכנס

אבל נראה שאין זה נכון כלל, דיעוין בספר אור זרוע (חלק ב - הלכות סוכה סימן רפה) על מימרא דרב חסדא (סוכה ח, ב) שסוכת גנב"ך כשר, והוא שעשויה לצל, שרש"י מפרש שכוונתו שמסוככת יפה, דמוכחא מילתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות, אבל מביא בשם ר"ת שעשויה לצל לאפוקי אם עשאה מעובה כדי להגן מן הגשמים, כי אז היתה פסולה, כדתנן פ"ב ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסריח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו, ואם איתא יכנסה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר מסוכת מצוה. ומעשה בה"ר שמעון זצ"ל גיסו של ר"ת בנו של ה"ר יוסף זצ"ל שסיכך סוכתו בנסרים שאין בהם ד"ט, דאמר דלדברי הכל כשירה, ועשה סוכה כמין כיפת החדר יפה מאוד תקועה במסמרות, ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים. א"כ היכא שיושב תחת "השלאק" וא"א שירד גשם, הוי פסול. א"כ צריך לומר שמה שכתב ר"ת שמותר לפרוס סדין היכא שאינו גורם שהסכך יהיה צילתה מרובה מחמתה, שמיירי דווקא בסדין שגשם יכול לרדת דרכו. וכן מדויק בלשון המ"ב שמתיר היכא "שלא יכול לאכול בסוכה ע"י העלין הנושרין לתוך המאכל, או ע"י גשמים הנוטפין", משמע דווקא נוטפין, כגון אחרי שכבר הפסיק הגשם לרדת ונוטף מים מהסכך, אבל בשעת ירידת גשמים לא מועיל סדין. (ועי' לקמן בגדר דברי ר"ת)

אבל שוב מצאתי במשנה ברורה (סימן תרלא, ו) שכתב דאע"ג דקי"ל שאפילו אם אין הכוכבים נראים כשרה, מ"מ כתבו האחרונים דאם היא מעובה כ"כ עד שאין הגשמים יכולים לירד בתוכה אפילו כשירודין גשמים מרובים, וא"כ הוי כעין בית ויש להחמיר ולפסול משום גזירת בית, ומ"מ בדיעבד כאשר א"א

ליטול קצת מהסכך מפני איזה סיבה יש לסמוך על המכשירין, משמע שבדיעבד אינו חושש לשיטת ר"ת. ויש להעיר דאולי סוכה תחת "שלאק" הוי כמו סוכה תחת הבית שלכו"ע הוא פסול, וכל הדיון אינו אלא היכא שה"סכך" עצמו הוא זה שמונע ירידת גשמים.

מעמיד על נסר יותר רחב מד' טפחים

הפרי מגדים (אורח חיים אשל אברהם סימן תרכט ס"ק יא) מסופק האם מותר להעמיד הסכך על דבר שפסול לסכך מדרבנן, וז"ל והנה מעמיד בדבר הפסול מדרבנן, נסר ד' טפחים וכדומה, יש לומר לא גזרו, דהוה גזירה לגזירה, וצ"ע. **ואם כן ראוי לכל ירא שמים שיהא הדפנות עכ"פ נסרים שאין בהם ד' טפחים.** לכאורה ספיקו של הפרמ"ג תלוי בב' טעמים הנ"ל, שלפי הראשונים שפסול מעמיד הוא מטעם גזירה, אז מסתבר שבפסול דרבנן לא גזרינן דהוי גזירה לגזירה, אבל אם הפסול משום דהוי כאילו מסכך בסכך פסול אז אין הבדל בין פסול דרבנן לפסול דאורייתא. ולפי"ז יש פקפוק על כל אלו שמשמשים בדיקטים של עץ בשביל הדפנות, שהם יותר רחבים מד' טפחים. אבל עיי"ש שכתב שאם "המעמיד העליון הקורה שהסכך נשען עליו פחות מד' טפחים כשר", א"כ היות ויש מסגרת להדיקטים אולי אין בעיא.

מעמיד בפסול דרבנן

ועי' בביאור הלכה (ריש סימן תרל) שמתיר להעמיד הסכך בפסול דרבנן, וכן הוא להדיא בחידושי הריטב"א (סוכה כא, ב) וז"ל אי נמי דכל שאין איסורו לסכך אלא מגזירה דרבנן כגון חבילין לא גזרו בו סמיכה, וגזירה לגזירה היא כנ"ל.

לקבוע הסכך במסמרים

עוד נ"מ יתכן בין הטעם של גזירה להטעם דהוי כאילו מסכך בדבר המקבל טומאה, האם מותר לקבוע הסכך במסמרים. וראיתי בספר הסוכה שכתב שלפי הראשונים שטעם פסול מעמיד הוא הטעם גזירה שמא יסכך בהן, אז כמו שכתב הר"ן שמותר להעמיד הסכך על קיר אבן משום שאין הדרך לסכך בהן, ה"נ מותר להעמיד הסכך במסמרים שגם אין דרך לסכך במסמרים. ואין להקשות מתרה"ד שנשאל על זה והתיר רק משום שפסק שלא חיישינן למעמיד, א"כ לדידן דחיישינן יהיה אסור, די"ל שלשיטתו יסוד הפסול של מעמיד הוא כרש"י והרא"ש דהוי כאילו מסכך בפסול, א"כ גם במסמרים יש בעיא, אבל לדידן שחיישינן רק משום גזירה, ולכן לא חיישינן לסכך על כותל אבנים, י"ל שמסמרים גם כן מותרים משום דליכא גזירה.

אבל עי' בשער הציון (סימן תרלג ס"ק ו) שלפי התוספות והר"ן שאע"פ שאפשר לעשות דפנות קבע, אבל בסכך, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מתכשרא מן התורה עד דעביד לה ארעי, דהיינו, **שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים.** שוב מצאתי בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שסו) שהא דפסול היכא שקבע הסכך במסמרים, אינו אלא אם על ידי זה לא יוכלו הגשם ליכנס, דאז הוי קבע, אבל בלא"ה מותר, ועי' באו"ז הנ"ל שמשמע כדבריו. ולפי"ז לא קשה מידי על הספר הנ"ל.

קביעות – ע"י שלא ירד גשם או קביעות הסכך במסמרים

אבל לאחר העיון נראה שיש שני נידונים בראשונים, אחד מצד שהסכך חייב להיות ארעי, ולכן אם קבע הסכך במסמרים פסול, ועוד דיון מצד מניעת גשמים. והנה תוס' (סוכה ב, א) דן מצד שהסכך חייב להיות ארעי ולכן אם קבע הסכך במסמרות (כדי שלא ירד גשם) פסול, ולדבריו נראה פשוט שה"ה אם קבע הסכך במסמרות באופן שגשם יכול לירד עדיין פסול, דסוכ"ס הסכך הוי קבע. ולכן סתם השערי ציון שבכל אופן שהסכך קבוע הוי פסול. (ודלא כספר הסוכה) וה"ה שאם יש סכך כ"כ עבה שאין הגשמים יכולים ליכנס בתוך הסוכה אין לפסול מטעם "קבע" שסוכ"ס הסכך הוא ארעי, ואי ירידת גשמים לא מקרי קבע. ויש עוד נידון של ר"ת שאם הסכך לא מרשה ירידת גשמים הוא ג"כ פסול, וזה הפשט בגמ' "והוא שעשאו לצל", לאפוקי שלא ירד גשמים. ומשמע שאינו תלוי כלל בקביעות אלא הא גופא שלא ירד גשם הוי פסול, אבל צ"ב מה גדר הפסול. וי"ל שהמ"ב כבר ביאר את זה, וז"ל (בסי' תרלא, ו המובא לעיל) וא"כ הוי כעין בית ויש להחמיר ולפסול משום גזירת בית, שהפסול של ר"ת אינו פסול מה"ת כמו של תוס' אלא גזירת בית, דהיינו אם אין הגשם נכנס לסוכה, יש גזירה שישב בביתו של כל ימות השנה (כמו גזירת תקרה). ונראה שמוכרחים לומר כדברינו, שהרי השערי ציון מביא דברי התוס', שאסור לקבוע

הסכך במסמרים, בלי חולק, ואילו בנוגע לדין של ר"ת, שסכך שמונע ירידת פסול, מביא שנחלקו בזה ובדיעבד יש לסמוך כדעת המקילים, ע"כ ששני נידונים יש כאן שלא נגעו זה בזה כלל. ולפי"ז מה שכתבנו שמדברי הא"ז יש ראייה להאלף לך שלמה (שתלוי בירידת גשמים) אינו נכון כלל שהא"ז מביא שיטת ר"ת ולדבריו אה"נ תלוי בירידת גשמים, אבל לפי תוס' אינו תלוי אלא בקביעות.

"פטנט" המונע גשמים

לפני כמה שנים המציאו באנטוורפן סכך שבנוי בצורה שמונע ירידת גשמים באופן שעדיין היו יכולים לראות הכוכבים, אלא שעשו "פטנט" שהגשמים ירד מהסכך ולא יכנס לסוכה, ודנו בזה גדולי הפוסקים. ע"י בספר הסוכה (תשובה מהגריש"א שליט"א) שהדיון הוא האם ירידת גשמים הוי סיבת הפסול, או שאינו אלא סימן שיש כאן "קביעות", והקביעות הוא זה שפוסל. ויהיה נ"מ בסכך הנ"ל, שאם עצם מניעת גשמים פוסל אז גם כאן פסול, אבל אם אין זה אלא סימן לקביעות א"כ כאן אין כאן "קביעות" שהסכך הוא סכך ארעי. אבל לדברינו יוצא שלפי ר"ת תלוי בזה לבד שאינו יורד גשם דאז יש "גזירת בית", א"כ ה"ה בנידון הנ"ל הוי פסול (לכתחילה).

להלכה

יש מבוכה גדולה בדברי המחבר לענין פסק ההלכה אם חיישינן לפסול מעמיד. בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרל סעיף יג) כתוב, הסומך סוכתו על כרעי המטה והכרעים הם מחיצות, אם יש בה גובה י' טפחים מן המטה לסכך כשרה, ואם לאו פסולה. ואם סמך הסכך על עמודים והכרעים הם דפנות, אפילו אין גובה עשרה מהמטה עד הסכך, כשרה, כיון שיש י' טפחים מהארץ עד הסכך. הרי לן שהמחבר פסק כדברי הרא"ש דלא חיישינן משום מעמד, ורק היכא שליכא עשרה פסול משום דירה סרוחה. אבל בסימן תרכט, ז כתב המחבר שיש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כדי לסכך על גביו, וכתב הרמ"א שלכן אין לסכך עליו, ואפילו להניחו על הסכך להחזיקו אסור, ובפשטות הטעם משום מעמיד, הרי לן שחוששין למעמד. וכבר השיג עליו המגן אברהם (ס"ק ט). עוד השיג עליו ממה שכתב בסעיף ח' שלחבר כלונסאות הסוכה במסמרות של ברזל או לקשרם בבלאות (פירוש חתיכות של בגדים בלויים) שהם מקבלים טומאה, אין קפידא, א"כ מוכח דס"ל כתרומת הדשן שמותר להעמיד בדבר המקבל טומאה, וכ"ה בלבוש בהדיא. ות"י המ"א דמה שאסר בסולם היינו משום שהיא עצמו סכך פסול כמ"ש הרשב"א (שו"ת סי' קצ"ה) ולא מטעם מעמיד, אבל להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה שרי. עוד ת"י המ"א דבדיעבד שרי וכמ"ש סס"י תר"ל, ולכתחילה אסור וכמ"ש כאן סעיף ז'. ומ"ש סעיף ח' שמותר לקשרם בבלאות, היינו כמ"ש סס"י תר"ל בשם הר"ן, דכיון שאין הסכך עצמו נסמך עליהם אלא שקונדסין נסמכין עליהם שרי. היינו שאע"פ שלכתחילה חוששין ל"מעמיד", אבל "מעמיד דמעמיד" מותר לכתחילה.

מעמיד דמעמיד

כדברי המ"א מצינו מפורש בחידושי הריטב"א (סוכה דף כא עמוד ב) שהק' על מ"ד משום מעמיד מהא דאיתא במתניתין (כב, ב) שתים באילן ואחת בידי אדם או שתים בידי אדם ואחת באילן כשרה ואין עולין לה ביום טוב, וקשה הרי מעמיד הסוכה על אילן שפסול לסכך, ות"י הריטב"א דהתם אין הסכך סומך על האילן אלא שקרקע הסוכה נתון באילן, ונעץ קונדסין של עץ בקרקע הסוכה וסכך עליהן, אף על פי שהקונדסין עומדין באילן לא חיישינן, **שהרי מעמיד דמעמיד הוא**. ואם באנו לאסור להעמיד קונדסין סוכה במחובר, הרי אתה אוסר מלהעמידם בארץ ולסכך בהן דהא לא אפשר. ועי' לשון הרמב"ן (מלחמת ה' דף י, א בדפי הרי"ף) שבסומך סוכתו על האילן אינו מעמיד ממש במחובר, אלא שהמחובר סומך את המעמיד, וכיוצא בזה הכשירו **דמעשה קרקע בעלמא קא עביד**.

קושיות החזו"א

וכתב החזו"א שלפי הרמב"ן רק היכא שעושה **מעשה קרקע** אין פסול של מעמד, אבל מעמד דמעמד פסול. ולכן חולק על המ"א ואוסר לחבר הכלונסאות במסמרים. עוד טוען דמאן יימר שהכלונסאות אינם חלק מהסכך גופא, א"כ יוצא שכל הסכך נסמך על המסמרים. עוד טוען החזו"א שאם הכלונסאות הועמדו על ידי דבר המקבל טומאה, א"כ הכלונסאות נהפכים להיות סכך פסול (מדרבנן), א"כ שאר הסכך הועמד ע"י סכך פסול. ולכן כידוע בבני ברק (לאילו שהולכים בשיטת החזו"א) מקפידים שגם בדפנות אין

מסמרים, משום דהוי מעמד דמעמד, ונוהגים להשתמש במסמרים שהם פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה.

תירוצים על קושיות החזו"א

והנה אע"פ שגם הר"ן מביא לשון הרמב"ן שבאילן כשר משום שהאילן אינו אלא עושה "מעשה קרקע בעלמא", אבל לקמן (יא,א) על המשנה מסביר הר"ן וז"ל ודאמרינן כשרה היינו טעמא מפני שהסכך סמוך בקונדסין הנעוצין בקרקעית הסוכה, ואינו סמוך בגובהו של אילן, דכיון דאילן לא חזי לסיכוך, אסרו חכמים להעמיד סכך בו, כדי שלא יבאו לסכך בו, ואף על פי שעכשיו הקונדסין נסמכין באילן, כולי האי לא גזרינן כיון דמפסקי קונדסין בין אילן לסכך. משמע שאין הטעם משום שהאילן עושה מעשה קרקע, אלא כיון שיש הפסק אין גזירה. א"כ בכל מעמד דמעמד נמי ליכא למיגזר.

ועל מה שהעיר שהכלונסאות עצמן נפסלו לסכך, ואסור להעמיד עליהן הסכך, י"ל דהואיל ואינו אלא איסור דרבנן לא גזרו משום מעמד, דהוי ליה גזירה לגזירה. וכבר הבאנו לעיל שהביה"ל פסק שאין פסול מעמיד באיסור דרבנן, וכן הוא בחי' הריטב"א שהבאנו שם.

ומה שהקשה שהכלונסאות עצמן נעשין חלק מהסכך, ראיתי בספר קה"י שרוצה ליישב שלפי המ"א מיירי שהכלונסאות הם מעל הכותל, וממילא אינם עושים "מעשה סכך". אבל צ"ע שאם עומדים מעל הדפנות למה צריך אותם, ובדרך כלל הכלונסאות מונחות מדופן לדופן כדי יתן הסכך עליהם ולא יפלו. אבל נראה ליישב באופן אחר והוא על פי הר"ן, דהנה הראשונים הק' איך סומכים הסכך על כותל של אבנים, הרי מעמיד הסכך על דבר שאינו גידולי קרקע, ותי' הר"ן משום דלא שכיח לסכך בכיוצא בהן, ועוד דכו"ע ידעי דכל כה"ג בית דירה מיקרי ולא סוכה, הלכך ליכא למיגזר. מוסיף הר"ן דיש שנוהגין לעשות בכותלים דפנות של קנים משום היכרא, כדי שלא יהא נראה כסומך על הכותלים לגמרי, ומדת חסידות בעלמא הוא. משמע מהר"ן שאין הסכך נסמך על הקנים, ואינו אלא למראה העין, ובכל זאת היה מכשיר הסוכה אפילו להצד שיש בעיא במעמיד הסכך על כותל אבנים, (דאל"כ מה הועילו). וצ"ב איך מכשיר הרי סוף כל סוף הסכך הועמד על דבר שפסול לסכך, וצ"ל שהיות וכל הפסול אינו אלא משום גזירה שמא יבא לסכך בפסול, אז כאן שלמראה העין הסכך נסמך על סכך כשר ליכא למיגזר. [ולפי זה לרש"י לא יעזור, שלדבריו מעמיד הוי פסול מעיקר הדין.] ואם כנים הדברים י"ל דגם בכלונסאות היות ולפי הצורה, הסכך הועמד על ידי הכלונסאות ולא ע"י החבלים או המסמרים שמחזיקים הכלונסאות, א"כ ליכא גזירת מעמד וכשר.

סוכה של בד

שכיח מאוד היום סוכות העשויות מבד שהועמד ע"י מסגרת הנעשה ממוטות של ברזל, וכבר דנו שקיים החשש שהבד זו ברוח ומשום אינו מחיצה כשירה, ובעיא זו נפטר ע"י שלמטה שמים רצועה כל פחות מג' טפחים עד י' טפחים והוי לבד, אז יש "מחיצה" בלי הבד. אבל יש עוד שאלה איך שמים הסכך על הברזלים, הרי מעמיד הסכך על דבר המקבל טומאה. ויש שפוטרים הבעיא ע"י שמניחים קרשים מברזל לברזל, ושמים הסכך על הקרשים. אבל אפילו אם לא נחוש ל"מעמיד דמעמיד", יש הטענה של החזו"א שגם הקרשים הם חלק מהסכך, א"כ כל הסכך הועמד על הברזלים. אז לפי הקה"י אין עצה אא"כ ישים הקרשים מעל הברזלים באופן שאינם עושים "מעשה סיכוך", ולדברינו י"ל שהיות ולמראות עין מוכח שה"סכך" נשען על הקרשים, ואין הקרשים מונחים שם כדי לסכך, א"כ ליכא חשש שיבא לסכך בסכך פסול.

א"נ י"ל עפ"י דברי המ"א שמותר לשים סכך על השפודין של ברזל, משום שהיות ולא הכשירו אלא אם כן שם סכך כשר יותר מהשפודין, א"כ ניכר שהוא יודע ששפודין אסור לסכך וליכא גזירה, ה"נ בזה ששם הקרשים על הברזלים גילה דעתו שיוודע שברזל פסול לסכך, א"כ שוב ליכא גזירת מעמיד. אבל אולי תלוי בשני דעות המבוארות במ"ב (סי' תרלא, כה) האם בתקרה שאין עליה מזיבה, מועיל "נוטל אחת מביניהם" היכא שהסרים הם רחבים ד', שלכאורה השאלה היא אם מועיל מעשה, שמוכיח שהגזירה לא שייך, שאינו בגוף הפסול, וכאן הרי המעשה אינו בברזלים עצמם, אבל גם בציור של המ"א אינו עושה מעשה בגוף השפודין.

תשמישי קדושה ותשמיש דתשמיש

בעיקר המחלוקת האם יש פסול במעמיד דמעמיד, יש שרצו לתלותו במחלוקת הראשונים ביסוד פסול מעמיד, שלפי הראשונים שהוא משום גזירה או מעמיד דמעמיד כשר, דלא גזרינן גזירה לגזירה. אבל לפי רש"י שמעמיד אסור מעיקר הדין משום דהוי כאילו מסכך בהדבר שמעמיד הסכך, א"כ במעמיד דמעמיד נמי הרי סוף כל סוף הסכך הועמד ע"י סכך פסול, א"כ נחשב כאילו מסכך בסכך פסול. אבל נלענ"ד אין זה מוכח, שהרי מצינו לענין תשמישי קדושה שהמפה על הבימה נחשב לתשמיש קדושה, אבל הבימה נחשב לתשמיש דתשמיש, אע"פ שהבימה הוא זה שמחזיק הס"ת ולא המפה. א"כ י"ל דה"נ אע"פ שאליבא דאמת המעמיד דמעמיד הוא זה שמעמיד הסכך, לא מתיחסים אליו כמעמיד הסכך. [אבל עי' בפירוש רבינו אברהם מן ההר פ"ד דמגילה שלומד הפוך, שבאמת הבימה הוא התשמיש קדושה ולא המפה, משום שהבימה הוא מה שמחזיק הס"ת]

האם הדרך הוא לסכך בשפודין של ברזל

עוד יש לומר שמותר לסכך על הברזלים עצמם, והוא עפ"י מש"כ הפרי מגדים (משבצות זהב סימן תרלא ס"ק ו) דלמאן דאמר מעמיד אסור מטעם גזירה בדבר שרגילין לסכך בהם, דהיינו שפודין עץ, מה שאין כן שפודין של מתכת שהכל יודעין שאסור לסכך בהם, שרי מעמיד. אבל אח"כ כתב דאפשר שרש"י מפרש איפכא, ודינא אשמועינן דמעמיד מותר, דלא כר' יהודה דשפודין מעמיד הוא, וכי תימא ברזל אין דרכו לסכך בהן, ארוכות המטה מאי איכא למימר.

קרש מחובר לקיר ע"י ברגים

עוד יש להסתפק האם מותר לחבר קרש לקיר ע"י ברגים ולתת הסכך על הקרש, האם יש כאן בעיא של מעמד. וי"ל שבציוור כזה יהיה נ"מ בין הקה"י לאיך שרצינו לפרש, שלפי הקה"י כאן הרי הקרש עושה מעשה סכך, שהרי היא עומדת תוך חלל הסוכה, א"כ נחשב שכל הסכך נשען על הברגים. אבל לדידן כשר שהרי לפום "מראה עינים", הסכך נשען על הקרש ולא שהקרש הוא הסכך, א"כ אין בעיא של מעמיד.